

Smluvní zakotvení klinické pastorační péče

Damián Němec

Obsah

1. Právní zakotvení pastorační péče v evropském kontextu
2. Smluvní zakotvení pastorační péče v ČR (armáda, vězeňství)
3. Právní zakotvení klinické pastorační péče v ČR
4. Realizace klinické pastorační péče v jednotlivých zařízeních
5. Otevřené otázky

1. Právní zakotvení pastorační péče v evropském kontextu

- Princip spolupráce a rovnosti
- Realizace náboženské svobody
- Právní regulace spolupráce
 - vnitrostátní právo
 - vnitrostátní (normativní) smlouva
 - mezinárodní (normativní) smlouva
- Konkrétní příklady
 - Braniborsko: smlouva s evangelickými církvemi 1996/1997 a se Svatým stolcem 2003/2004
 - Slovensko: základní smlouva se Svatým stolcem 2000 a s dalšími církvemi 2002

Braniborsko: smlouva s evangelickými církvemi 1996/1997

Článek 12

Duchovní služba ve specifických zařízeních

- (1) V nemocnicích, nápravných zařízeních, domo-vech a podobných zemských zařízeních i u policie budou umožněny návštěvy za účelem duchovní služby a církevní úkony podle potřeby. Zřizovatel poskytne bezplatně vhodné prostory.
- (2) U zařízení jiných veřejných zřizovatelů bude Spolková země působit tak, aby i u nich byly možné návštěvy za účelem duchovní služby a církevní úkony v souladu s odstavcem 1.
- (3) Podrobnosti stanoví zvláštní dohoda. Dosud uzavřené dohody o speciální duchovní službě zůstávají nedotčeny.

Braniborsko: smlouva se Svatým stolcem 2003/2004

Článek 8

Pastorace ve specifických zařízeních

- (1) V domovech, nemocnicích, nápravných zařízeních a podobných veřejných zařízeních spolkové země i v policii je nutno umožnit v míře daných podmínek bohoslužby, pastorační a ostatní náboženské úkony církví. Proto jim budou dány bezplatně k dispozici přizpůsobené prostory.
- (2) V zařízeních jiných veřejných zřizovatelů bude spolková země usilovat, aby v nich byly umožněny pastorační návštěvy a církevní úkony dle ustanovení odst. 1.
- (3) Detaily budou řešeny zvláštní dohodou. Dosud uzavřené dohody zůstávají nedotčeny.

Braniborsko: smlouva s evangelickými církvemi 1996/1997

Dodatkový protokol k čl. 12:

Zařízení uvedená v článku 12 odst. 1 poučí své obyvatele, pacienty a vězně o možnosti návštěvy za účelem duchovní služby a účasti na církevních úkonech. To zahrnuje sdělení jména a adresy příslušného duchovního a doby, kdy je k zastizení.

Obyvatelé, pacienti a vězni zmíněných zařízení budou kromě toho dotázáni – pokud možno během příjmu do zařízení – zda souhlasí, aby skutečnost jejich pobytu v zařízení byla sdělena jejich vlastním duchovním. Sdělení náboženské příslušnosti v přijímacím formuláři zakládá adekvátní souhlas jedině tehdy, bude-li v něm výslovně poukázáno na zamýšlené a umožněné předání informací duchovnímu a dotyčná osoba nebude proti.

Požadavky ohledně návštěv za účelem duchovní služby a církevních úkonů sdělí obyvatelé, pacienti nebo vězni příslušnému zařízení. Nemůže-li dotyčná osoba vyjádřit svou výslovnou vůli a nevyplývá-li ani v jednotlivém případě domnělá vůle dotyčné osoby zřetelně z bližších okolností, budou dotázáni členové rodiny nebo ostatní příbuzní.

Braniborsko: smlouva se Svatým stolcem 2003/2004

Dodatkový protokol k čl. 8:

(1) Požadavky ohledně návštěv za účelem duchovní služby a církevních úkonů sdělí obyvatelé, pacienti nebo vězni příslušnému zařízení. Zásadně je třeba předpokládat existenci duchovní potřeby, pokud osoby příslušející ke katolické církvi v zařízení pobývají a náboženskou péči neodmítly.

(2) Zařízení uvedená v článku 8 odst. 1 poučí své obyvatele, pacienty a vězně o možnosti návštěvy za účelem duchovní služby a účasti na církevních úkonech. To zahrnuje sdělení jména a adresy příslušného duchovního a doby, kdy je k zastížení.

(3) Obyvatelé, pacienti a vězni zmíněných zařízení budou kromě toho dotázáni – pokud možno během příjmu do zařízení – zda souhlasí, aby skutečnost jejich pobytu v zařízení byla sdělena jejich vlastním duchovním. Sdělení náboženské příslušnosti v přijímacím formuláři zakládá adekvátní souhlas jedině tehdy, bude-li v něm výslovně poukázáno na zamýšlené a umožněné předání informací duchovnímu a dotyčná osoba nebude proti.

(4) Nemůže-li dotyčná osoba vyjádřit svou výslovnou vůli a nevyplývá-li ani v jednotlivém případě domnělá vůle dotyčné osoby zřetelně z bližších okolností, budou dotázáni členové rodiny nebo ostatní příbuzní.

Slovensko: smlouva se Svatým stolcem 2000 a s dalšími církvemi 2002

Článok 16

1. Katolícka cirkev má právo vykonávať pastoračnú, duchovnú, vzdelávaciu a výchovnú činnosť vo všetkých štátnych vzdelávacích, výchovných a zdravotníckych zariadeniach, štátnych zariadeniach sociálnych služieb, vrátane zariadení pre osoby s nariadenou ústavnou výchovou a v štátnych zariadeniach vykonávajúcich liečbu a resocializáciu drogovu a inak závislých osôb v súlade s podmienkami dohodnutými medzi Katolíckou cirkvou a týmito zariadeniami. Slovenská republika zabezpečí primerané podmienky na výkon tohto práva. Osoby, ktoré sú v starostlivosti týchto zariadení majú právo zúčastňovať sa bohoslužieb v nedeľu a v dňoch prikázaných cirkevných sviatkov a slobodne vykonávať všetky náboženské úkony.

Článok 16

(1) Registrované cirkvi a náboženské spoločnosti majú právo v súlade s podmienkami ustanovenými právnym poriadkom Slovenskej republiky vykonávať pastoračnú, duchovnú, vzdelávaciu a výchovnú činnosť vo všetkých štátnych vzdelávacích, výchovných a zdravotníckych zariadeniach, v štátnych zariadeniach sociálnych služieb vrátane zariadení pre osoby s nariadenou ústavnou výchovou a v štátnych zariadeniach vykonávajúcich liečbu a resocializáciu drogovu a inak závislých osôb. Slovenská republika zabezpečí primerané podmienky na výkon tohto práva. Osoby, ktoré sú v starostlivosti týchto zariadení, majú právo zúčastňovať sa na bohoslužbách v nedeľu a v iných dňoch cirkevných sviatkov registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a slobodne vykonávať všetky náboženské úkony, ak to nie je na ujmu liečebného a resocializačného procesu.

Slovensko: smlouva se Svatým stolcem 2000 a s dalšími církvemi 2002

Článok 16

2. Zmluvné strany budú spolupracovať na uskutočňovaní spoločných projektov v oblasti zdravotnej starostlivosti, vzdelávania a výchovy a v oblasti starostlivosti o starých a chorých ľudí. Tieto projekty sa budú týkať škôl, výchovných a zdravotníckych zariadení, zariadení sociálnych služieb, zariadení vykonávajúcich liečbu a resocializáciu drogovu a inak závislých osôb. **Svätá stolica garantuje, že Katolícka cirkev bude podporovať tieto projekty najmä personálne a Slovenská republika bude podporovať tieto projekty v primeranom rozsahu najmä materiálne a finančne.**

Článok 16

(2) Slovenská republika a registrované cirkvi a náboženské spoločnosti budú spolupracovať na uskutočňovaní spoločných projektov v oblasti zdravotnej starostlivosti, vzdelávania a výchovy a v oblasti starostlivosti o starých a chorých ľudí. Tieto projekty sa budú týkať škôl, výchovných a zdravotníckych zariadení, zariadení sociálnych služieb, zariadení vykonávajúcich liečbu a resocializáciu drogovu a inak závislých osôb. **Registrované cirkvi a náboženské spoločnosti garantujú, že tieto projekty budú podporovať najmä personálne. Slovenská republika bude podporovať tieto projekty v primeranom rozsahu najmä materiálne a finančne.**

2. Smluvní zakotvení pastorační péče v ČR (armáda, vězeňství)

- 2.1 Obecné praktické zásady postupu
- 2.2 Oblast armády
- 2.3 Oblast vězeňství

2. 1 Obecné praktické zásady postupu

- Nejdříve hledání cest faktické spolupráce
- Mezcírkevní dohody: Česká biskupská konference a Ekumenická rada církví v České republice
- Vnitrostátní dohody se správním orgánem státu, a to třístranné dohody: správní orgán, Česká biskupská konference, Ekumenická rada církví v České republice
- Vnitrostátní právo (nakolik je třeba)
- Realizace právní úpravy v jednotlivých zařízeních
- Logistická podpora

Církevní strany vnitrostátních smluv

Ekumenická rada církví v České republice

Členské církve:

- Apoštolská církev
- Bratrská jednota baptistů
- Církev bratrská
- Církev československá husitská
- Českobratrská církev evangelická
- Evangelická církev augsburského vyznání v České republice
- Evangelická církev metodistická
- Jednota bratrská
- Pravoslavná církev
- Slezská církev evangelická augsburského vyznání
- Starokatolická církev

Přidružená církev:

- Církev
římskokatolická

Pozorovatelé:

- Církev adventistů
sedmého dne
- Federace židovských
obcí v České
republice

Česká biskupská konference

- Církev
římskokatolická
- Církev
řeckokatolická

Zvláštní práva CNS – § 7 zák. č. 3/2002 Sb.

(1) Registrovaná církev a náboženská společnost může za podmínek stanovených tímto zákonem k plnění svého poslání získat oprávnění k výkonu těchto zvláštních práv:

a) vyučovat náboženství na státních školách podle zvláštního právního předpisu,

b) **pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova,**

~~e) být financována podle zvláštního právního předpisu o finančním zabezpečení církví a náboženských společností,~~

d) konat obřady, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky podle zvláštního právního předpisu,

e) zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu,

f) zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50 let; tím není dotčena povinnost překazít trestný čin uložená zvláštním zákonem.

2.2 Oblast armády

- První praktické pokusy od r. 1990
- Prvé nasazení v zahraniční misi r. 1996
- Smlouva o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu ministerstva obrany ČBK + ERC z 3. 6. 1998
- Dohoda ministerstvo obrany + ČBK + ERC z 3. 6. 1998 (dodatek z 26. 1. 2012) = vznik Duchovní služby v Armádě ČR
- Rozkaz ministra obrany z 3. 6. 1998, účinnost od 22. 6. 1998

Technická upřesnění z dodatku r. 2012

- Upřesnění procedury výběru kaplanů
- Maximální kvóty pro jednotlivé církve (celkem 40):
 - Církev římskokatolická 20
 - Církev československá husitská 7
 - Českobratrská církev evangelická 5
 - Církev bratrská 2
 - Po 1 zástupci z dalších 6 církví:
 - Církev adventistů sedmého dne
 - Pravoslavná církev v českých zemích
 - Jednota bratrská
 - Slezská církev evangelická augsburského vyznání
 - Starokatolická církev
 - Evangelická církev augsburského vyznání)

Charakteristika duchovní služby v armádě

- Lidsky podpůrný charakter: podpora velitelů i jednotlivých vojáků a civilních pracovníků a jejich rodin (zvl. krize a těžkosti)
- Rozvoj demokratické a humanitní tradice
- Nikoli pastorační charakter, tedy nemisijnost
- Zásadní ekumenicita: vojenský kaplan je společným vyslancem ČBK + ERC na základě písemného návrhu na vyslání svou církví
- Odborné předpoklady (teologické vzdělání Mgr., pastorační praxe min. 2 roky)
- Speciální příprava (Pastorační centrum Luleč)

Koordinační a pomocné struktury

- *Pastorační centrum Duchovní služby Armády České republiky v Lulči u Vyškova (plány od 1990, realizace od 2000, slavnostní otevření 2007)*
 - Školicí centrum
 - Formální i neformální setkání vojenských kolektivů (zvl. z důvodu vyslání na zahraniční misi – i rodinní příslušníci)
 - Společné akce vojáků a civilistů
 - Pracovní a společenská setkání v rámci NATO
- *Svaz církví Vojenská duchovní služba 4. 2. 2005 (Luleč u Vyškova, 5 církví: ŘKC, ČCE, CČSH, CB, CASD)*
 - Zajišťování spolupráce a duchovní podpory pro vojenské křesťanské skupiny a sdružení
 - Provozování Pastoračního centra v Lulči
 - Organizování a zajišťování dalšího vzdělávání především v oblasti vojenské pastorace
 - Odborná publikační činnost

2.3 Oblast vězeňství

- Faktické docházení duchovních (většinou bývalých politických vězňů) od r. 1990
- Legální zakotvení poprvé v novele zákona č. 69/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, zákonem č. 179/1990 Sb., dále v nových zákonech oblasti vězeňství od 1993
- Dohody Vězeňská služba ČR + ČBK + ERC z 7. 1. 1994, 3. 6. 1998, 18. 8. 2008 a 21. 11. 2013
- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR

Charakteristika duchovní služby ve vězeňství

- Pastorační aktivity – ryze náboženské úkony
- Kulturně-výchovné aktivity
- Sociálně-terapeutické aktivity (i rodiny)
- Penologické úkony (účast na nápravě vězně)
- Kaplan je zaměstnancem věznice (pracovní poměr, DPČ, DPP), výjimečně dobrovolníkem
- Kaplan je vyslán jednotlivou církví v koordinaci s ostatními církvemi (souhlas výkonného výboru Vězeňské duchovní péče, viz dále), jeho poslání má pastorační charakter
- Kaplan musí působit v ekumenickém duchu

Koordinační a pomocné struktury

- Vězeňská duchovní služba – útvar v rámci Vězeňské služby ČR (všichni kaplani, v čele hlavní kaplan/ka)
 - Organizační podřízenost řediteli věznice
 - Metodická podřízenost hlavnímu kaplanovi VDS
- Vězeňská duchovní péče, zapsaný spolek (dříve občanské sdružení) – dobrovolné sdružení křesťanů (nejen vězeňských kaplanů) působících v oblasti vězeňství 29. 1. 2004 (poslední nové stanovy 27. 3. 2014)
 - Spolupráce, výměna zkušeností a pomoc při duchovenské, pastorační, příp. charitativní službě pověřených osob vězňům (obviněným i odsouzeným);
 - Vytváření vhodných podmínek pro práci církvi v zařízeních VS ČR;
 - Vytváření vhodných podmínek ve svých církvích ke službě a pomoci vězňům i propuštěným;
 - Profesionální kvalitu svých členů při službě ve vězeňských zařízeních;
 - Snaha o praktickou spolupráci s vězeňským personálem na všech úrovních.

3. Právní zakotvení klinické pastorační péče v ČR

- 3.1 Mezinárodní dohody
- 3.2 Vnitrostátní dohody
- 3.3 Vnitrostátní legislativa
- 3.4 Charakteristika klinické pastorační péče, nemocničních kaplanů a dobrovolníků
- 3.5 Koordinační a pomocné struktury
- 3.6 Odborné vzdělání v současné době

3.1 Mezinárodní dohody

- ČR: dosud žádná platná, návrh Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů podepsán 25. 7. 2002, neratifikován:

Článek 14

- (1) Katolická církev má právo zřizovat a provozovat zdravotnická zařízení za podmínek stanovených právním řádem České republiky.
- (2) Katolická církev má právo vykonávat ve zdravotnických zařízeních duchovenskou a pastorační službu pro osoby v nich umístěné, jež o to požádají.
- (3) Další podmínky pro výkon a zajištění duchovenské a pastorační služby ve zdravotnických zařízeních mohou být stanoveny dohodou mezi příslušným církevním představitelem a příslušným zdravotnickým zařízením.

3.2 Vnitrostátní dohody

- Na úrovni státní či resortní – dosud nic
- Předpoklad: mezicírkevní dohody
- Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví ČBK + ERC z 20. 11. 2006
 - Vymezení nemocničních kaplanů a dobrovolníků a jejich poslání
 - Způsob vyslání
 - Kvalifikační předpoklady
 - Etický kodex
- Dodatek č. 1 z 12. 12. 2011 (účinný 1. 1. 2012)
 - Zpřesnění způsobu vyslání
 - Nová formulace kvalifikačních předpokladů
 - Přesná specifikace smluvních stran (ERC)

3.3 Vnitrostátní legislativa

- Speciální legislativní úprava dosud chybí
- Základ: zákon č. 72/2011 Sb., o zdravotních službách, § 2 odst. 2

(2) Zdravotními službami se rozumí

a) poskytování zdravotní péče podle tohoto zákona zdravotnickými pracovníky, a dále činnosti vykonávané jinými odbornými pracovníky, jsou-li tyto činnosti vykonávány v přímé souvislosti s poskytováním zdravotní péče,

- zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních
- vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků

Připravovaná vnitrostátní legislativa 2011–2013

- Základ: setkání ministra Hegera s předsedy ČBK a ERC 11. 12. 2011 – podpis Dodatku č. 1 k Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví ČBK + ERC z 20. 11. 2006
- Zákon o nelékařských zdravotnických povoláních – připravováno nové znění, ne pouze novela zákona č. 96/2004 Sb.; nemocniční kaplan měl být explicitně jmenován mezi jinými odbornými pracovníky
- Vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků – připravena novela, v ní mj. doplněn paragraf ohledně nemocničních kaplanů (samostatná působnost v rámci multidisciplinárního týmu)
- Vzdělávací program akreditovaného kvalifikačního kurzu pro nemocniční kaplany – min. zdravotnictví

3.4 Charakteristika KPP, NK a dobrovolníků

- Klinická pastorační péče
 - Pastorační činnost s ekumenickým zaměřením
 - Zaměřena na pacienty (klienty), jejich blízké a na personál (zdravotnický i nezdravotnický)
 - Odborná činnost – příslušné kvalifikační předpoklady, další vzdělávání
- Nemocniční kaplan
 - Osoba poskytující pastorační péči zpravidla jako svou hlavní činnost – chápána jako duchovní dané církve
 - Pověření dané svou církví, vyslání v ekumen. spolupráci
 - Kaplan musí působit v ekumenickém duchu
 - Smlouva s nemocnicí jako člen multidisciplinárního zdravotnického týmu
 - Řízení dobrovolníků
- Dobrovolník
 - Osoba podílející se na pastorační péči mimo svou hlavní činnost – zpravidla to není duchovní dané církve
 - Pověření dané svou církví, vyslání v ekumen. spolupráci

3.5 Koordinační a pomocné struktury

- Úřední odborné poradní orgány církevních smluvních stran
 - ČBK: Rada pro zdravotnictví
 - ERC: Komise pro duchovní péči ve zdravotnických zařízeních
- Odborné podpůrné organizace
 - ČBK: Katolická asociace nemocničních kaplanů (založena 4. 7. 2012 jako součást ČBK, transformována 24. 10. 2013 na účelové zařízení CNS, evidence na MK ČR)
 - ERC: Asociace nemocničních kaplanů (založena květen 2011 jako občanské sdružení, nutnost transformace na zapsaný spolek dle nového občanského zákoníku)

Odborné podpůrné asociace – srovnání

ANK

- Občanské sdružení
- Ekumenická báze: ERC
- Dobrovolné sdružení jednotlivých fyzic. osob poskytujících pastorační péči
- Profesní podpora kaplanů a dobrovolníků, zvl. vzdělávání
- Osvěta, dialog
- Spolupráce (národní, mezinárodní)
- Spojení s relevantními církevními orgány

KANK

- Církevní instituce
- Báze katolické církve: ČBK
- Profesní organizace jednotlivých fyzic. osob poskytujících pastorační péči, povinné členství nemocničních kaplanů
- Profesní podpora kaplanů a dobrovolníků, zvl. vzdělávání
- Osvěta, dialog
- Spolupráce (národní, mezinárodní)

Grafické vyjádření vztahů

Vzájemná (smluvní) spolupráce ČBK + ERC

ČBK (římskokatolická církev, řeckokatolická církev)

- Rada pro zdravotnictví – odborný poradní orgán, součást ČBK
- KANK – odborná podpůrná organizace zřízená ČBK, pod jejím dohledem

ERC (převážně evangelické církve)

- Komise pro duchovní péči ve zdravotnických zařízeních – odborný poradní orgán, součást ERC
- ANK – odborná podpůrná organizace, organizačně nezávislá na ERC

3.6 Odborné vzdělání v současné době

- *Východisko:* Dodatek č. 1 z r. 2012 k dohodě mezi ČBK a ERC z r. 2006 (v dodatku nově formulovány kvalifikační požadavky, nahrazeny původní požadavky z dohody 2006); eventuálně (žádoucí) návrh vzdělávacího programu akreditovaného kvalifikačního kurzu pro nemocniční kaplany
- *Forma:* dvousemestrální kurs celoživotního vzdělávání na VŠ, program specializačního vzdělávání se zaměřením na výkon povolání, medicinská + teologická část
- *Realizace:*
 - ETF UK v Praze + ANK
 - CMTF UP v Olomouci + LF UP v OL + FNOL + Hospic na Svatém Kopečku + Rada pro zdravotnictví ČBK + KANK

4. Realizace klinické pastorační péče v jednotlivých zařízeních

- 4.1 Zdravotnické zařízení
- 4.2 Jednotlivá církev a náboženská společnost

4.1 Zdravotnické zařízení

Zdravotnické zařízení, resp. zařízení sociálních služeb s výrazným podílem zdravotní péče (např. hospic ad.)

- Zpravidla interní norma pro pastorační péči (především postavení pastoračního personálu, stanovení vzájemné koordinace)
- Dohody s jednotlivými církvemi a náboženskými společnostmi o vyslání nemocničních kaplanů a dobrovolníků
- Otázka kvót pro jednotlivé CNS vzhledem k religiozitě v regionu?
- Pracovněprávní vztah s nemocničními kaplany?

4.2 Jednotlivá církev a náboženská společnost

- Výběr vhodných osob
- Vstupní vzdělání vybraných osob
- Církevní pověření v ekumenické spolupráci
- Koordinace služby pověřených osob
- Další vzdělávání pověřených osob
- Pracovněprávní vztah s nemocničními kaplany?

7. Otevřené otázky

- Legislativní zakotvení pastorační péče ve zdravotnictví, především postavení nemocničních kaplanů a dobrovolníků v české legislativě (vč. přístupu k zdravotní dokumentaci)
- Závazné zakotvení vzdělávacího kurzu pro nemocniční kaplany
- Otázka dalšího vzdělávání nemocničních kaplanů
- Otázka hrazení nákladů služby nemocničních kaplanů a provozu potřebných prostor

Děkuji za pozornost